

ЗАПРОВАДЖЕННЯ ІННОВАЦІЙНИХ ФОРМ У РОБОТІ З ОБДАРОВАНОЮ УЧНІВСЬКОЮ МОЛОДДЮ

У статті розкрито шляхи реалізації "Обласної цільової соціальної Програми розвитку позашкільної освіти та підтримки обдарованої молоді на період до 2015 року". Подано перелік заходів, організованих і проведених Управлінням освіти і науки Чернігівської обласної державної адміністрації спільно з обласним інститутом післядипломної педагогічної освіти імені К.Д. Ушинського. Проаналізовано результати інноваційної діяльності закладів освіти зі створення умов для всебічного розвитку обдарованої учнівської молоді. Визначено роль Чернігівського національного педагогічного університету імені Т.Г. Шевченка та інших ВНЗ області, обласного комунального позашкільного навчального закладу "Чернігівська Мала академія наук учнівської молоді" у підвищенні ефективності роботи з підготовки учнів до участі в інтелектуальних змаганнях.

Ключові слова: *освіта, виховання, інновація, обдарована учнівська молодь, ключові компетентності, експеримент, дослідницька робота, гармонійний розвиток особистості.*

Початок нового навчального року був позначений рядом зрушень в освітньо-науковій сфері. 6 вересня 2014 року вступив у силу Закон України "Про вищу освіту". Безумовно, із прийняттям демократичного, проєвропейського та системного закону розпочинається нова віха розвитку вищої освіти. Упровадження в дію положень цього закону – досить складний і тривалий процес. Насамперед тому, що в законі є багато норм, нових структур, яких в Україні до цього часу не було. Імплементация положень закону передбачає, зокрема, й реальний статус автономії вищих навчальних закладів.

Роль педагогічного університету (і вчителя) у підвищенні якості освіти унікальна. Педагогічний університет – це наукові знання, сучасний соціокультурний досвід, науково-педагогічні здобутки з багатьох напрямів освіти, які постають глибоким і життєдайним джерелом інновацій в освітній сфері. Педагогічний університет – центральна ланка в підготовці вчителя – людини високого професіоналізму, наставника і вихователя нових поколінь, активного поборника єдності України. Тому трикутник "Управління освіти і науки обласної державної адміністрації – педагогічний університет – загальноосвітній навчальний заклад" має стати дієвим інструментом підвищення якості освітнього комплексу області.

Створенню оптимальних умов для виявлення обдарованої молоді, її самореалізації, постійного духовного самовдосконалення сприяє діюча "Обласна цільова соціальна Програма розвитку позашкільної освіти та підтримки обдарованої молоді на період до 2015 року". Виконання Плану заходів даної програми передбачає комплексний метод безперервного спостереження за успіхами учнів упродовж усього періоду навчання.

Щорічно поповнюються та аналізуються банки даних про результати успіху обдарованих школярів.

Завдяки моніторинговим дослідженням вивчаються досягнення цієї категорії учнів у державній підсумковій атестації та зовнішньому незалежному оцінюванні та порівнюються з результатами виступів на інтелектуальних змаганнях.

З метою поширення інноваційних форм роботи з обдарованою учнівською молоддю вивчається досвід роботи кращих навчальних закладів області та окремих учителів, учні яких мають високі досягнення в інтелектуальних змаганнях (СЗСШ №1, №2, колегіум №11, ліцей №15, Ніжинський ОПЛ, Чернігівський ОПЛ та інші). В обласному інституті післядипломної педагогічної освіти імені К.Д. Ушинського створено каталог перспективного педагогічного досвіду, який розміщено на сайті. Протягом 2012-2013, 2013-2014 навчальних років методистами було узагальнено досвіди двадцяти чотирьох педагогічних працівників області, схвалено та рекомендовано науково-методичною радою інституту до використання у шкільній педагогічній практиці. Наприклад, Антонової Лідії Віталіївни, практичного психолога Ніжинської загальноосвітньої школи I-III ступенів № 10 Ніжинської міської ради на тему "Становлення самоцінності особистості через досягнення успіху", Сліпак Світлани Михайлівни, заступника директора з навчально-виховної роботи Ніжинського обласного педагогічного ліцею на тему "Формування творчої особистості ліцеїста", Харченко Антоніни Геннадіївни, заступника директора з навчально-виховної роботи ліцею №15 м. Чернігова на тему "Від інноваційного змісту й технологій освіти через педагогічну майстерність учителя до формування компетентного випускника ліцею".

Методичні рекомендації педагогів містять опис досвіду роботи з обдарованими дітьми, основної діяльності з підвищення якості навчально-виховного процесу всебічного розвитку особистості дитини.

За результатами вивчення перспективного педагогічного досвіду готуються матеріали, які друкуються в науково-методичному журналі інституту "Педагогічні обрії". Минулого року кращі досвіди роботи були висвітлені у Всеукраїнському науково-практичному освітньо-популярному журналі для педагогів, батьків та дітей "Обдарована дитина" (№4, 5). Планується й подальша співпраця з редакторами цього видання.

На виконання Обласної програми оздоровлення та відпочинку дітей Чернігівської області на 2011-2015 роки "Веселкове літо" та з метою створення умов для розвитку здібностей обдарованих та талановитих учнів області в канікулярний час була започаткована нова форма роботи – літня школа. Обдаровані учні області мали змогу відпочивати та інтелектуально збагачуватися в обласній літній школі на базі дитячого табору "Юний турист" у с. Количівка Чернігівського району. Протягом двох тематичних змін природничо-технічного та історико-краєзнавчого профілів навчалися та відпочивали у затишних стінах закладу 80 учнів 8-10 класів, які мали високі досягнення за результатами участі в учнівських олімпіадах, Всеукраїнському конкурсі-захисті науково-дослідницьких робіт учнів-членів МАН України та інших інтелектуальних змаганнях. Формат навчального процесу передбачав проведення лекцій, практичних занять, конференцій, наукових дискусій, зустрічі з провідними науковцями Чернігівського національного педагогічного університету імені Т.Г. Шевченка: Карпенком Юрієм Олександровичем, Яковенком Олександром Івановичем, Шевченко Валентиною Леонідівною, Коваленком Олександром Борисовичем, Юдою Ларисою Анатоліївною, Черненко Оленою Євгеніївною.

Така форма роботи сприяє поєднанню навчального процесу із корисним відпочинком на свіжому повітрі.

Складовою частиною "Обласної цільової соціальної Програми розвитку позашкільної освіти та підтримки обдарованої молоді на період до 2015 року" є залучення обдарованої учнівської молоді до інтелектуальних змагань.

Новий навчальний рік розпочався V-им Чемпіонатом інтелектуальних ігор "Віват, інтелект!". Учасниками Чемпіонату стали найкращі команди з 20 районів та міст області.

У фінал вийшли команди міст Ніжина та Чернігова, Варвинського, Бахмацького районів, ліцею з посиленою військово-фізичною підготовкою, Чернігівського обласного педагогічного ліцею для обдарованої сільської молоді. У ювілейному Чемпіонаті "Віват, інтелект!" перемогу здобула команда "Кліо" м. Ніжина.

У ході гри всі команди продемонстрували високий рівень ерудиції з різних галузей науки і техніки, культури, знання з історії та життєтворчості видатних осіб Чернігівщини.

У грудні 2014 року планується проведення Міжнародної гри "Віват, інтелект!", участь у якій будуть брати 4 команди: школярі Чернігівської та Гомельської областей.

У жовтні стартували Всеукраїнські учнівські олімпіади з навчальних предметів. Відповідно до наказу Міністерства освіти і науки України від 08.08.2014 №918 у поточному навчальному році учні братимуть участь у 13 Всеукраїнських олімпіадах. Із 09 по 29 листопада в районах і містах області проведиметься II етап змагання. Завдання до районного етапу Всеукраїнських учнівських олімпіад були підготовлені науково-методичною комісією, до складу якої увійшли науковці вищих навчальних закладів області, науковці і методисти обласного інституту післядипломної педагогічної освіти імені К.Д. Ушинського, учителі загальноосвітніх навчальних закладів м. Чернігова.

Водночас із проведенням II етапу Всеукраїнських учнівських олімпіад ми розпочали підготовку до III (обласного) етапу. Науковцями та методистами обласного інституту післядипломної педагогічної освіти імені К.Д. Ушинського розроблені навчальні плани для проведення комплексу вебінарів з 10 листопада по 24 грудня включно. Мета вебінарів – надання науково-методичної допомоги вчителям області з підготовки учнів до III етапу Всеукраїнських учнівських олімпіад з навчальних предметів.

У цьому навчальному році відповідно до рейтингу учасниками III етапу олімпіад стануть 1405 учнів.

За результатами III етапу олімпіад та відбірково-тренувальних зборів будуть сформовані команди для участі у фінальному етапі Всеукраїнських учнівських олімпіад. Слід зазначити, що підготовку учнів будуть здійснювати науково-педагогічні працівники Чернігівського обласного інституту післядипломної педагогічної освіти імені К.Д. Ушинського та науковці вищих навчальних закладів міст Чернігова та Ніжина. Дуже добре, що обдаровані школярі зможуть готуватися до інтелектуальних змагань у хімічних та біологічних наукових лабораторіях, комп'ютерних аудиторіях Чернігівського національного педагогічного університету імені Т.Г. Шевченка.

Знаковим є й те, що активну участь у підготовці учнів до Всеукраїнських та Міжнародних інтелектуальних змагань беруть науковці Чернігівського національного педагогічного університету імені Т.Г. Шевченка – Грузнова Світлана Вікторівна, Курмакова Ірина Миколаївна, Третяк Олександр Петрович, Скребець Василь Олексійович, Горошко Юрій Васильович; Чернігівського національного

технологічного університету – Лось Валерій Миколайович, Пузирний В'ячеслав Феодосійович та інші; Ніжинського державного університету імені Миколи Гоголя – Барановський Микола Олександрович, Сенченко Галина Григорівна; Чернігівського обласного інституту післядипломної педагогічної освіти імені К.Д. Ушинського – Матюшкіна Тетяна Павлівна, Давиденко Андрій Андрійович, Покришень Дмитро Анатолійович.

Скажу відверто: досягнення наших учнів на фінальному етапі олімпіад є результатом спільної роботи науково-педагогічних працівників та висококваліфікованих і досвідчених вчителів. Не випадково переможцями IV етапу Всеукраїнських учнівських олімпіад стали 30 школярів, що склало 43,5% від загальної кількості учасників. Дипломами I ступеня нагороджено 4 учні, II ступеня – 7 учнів, III ступеня – 19 учнів. Загалом команда нашої області посіла 17 місце серед 28 команд з інших областей України. Разом з тим, не отримали дипломи переможців учасники олімпіад з історії, екології та інформатики. Це означає, що в нас є ще не використані резерви.

Заходами "Обласної цільової соціальної Програми розвитку позашкільної освіти та підтримки обдарованої молоді на період до 2015 року" передбачене активне залучення обдарованих школярів до науково-дослідницької, пошукової та експериментальної діяльності в гуртках Малої академії наук України.

Із 4 січня 2012 року розпочав роботу обласний комунальний позашкільний навчальний заклад "Чернігівська Мала академія наук учнівської молоді" Чернігівської обласної ради. Того ж року була укладена заключна угода про співпрацю між Чернігівським національним педагогічним університетом імені Т.Г. Шевченка та Чернігівською Малою академією наук учнівської молоді. Саме цією угодою передбачено залучення кращих науково-педагогічних працівників до роботи з обдарованими дітьми, а також використання для проведення цієї роботи матеріально-технічної бази педагогічного університету.

Щороку до роботи з учнівською молоддю науковці залучаються як керівники гурткової роботи. Тож і цього навчального року 14 викладачів педагогічного університету стали керівниками гурткової роботи, яку проводять як на базі свого навчального закладу, так і на базі ОКПНЗ "Чернігівська МАН учнівської молоді". Тобто майже кожен 3-й гурток, що діє для школярів міста Чернігова функціонує під керівництвом викладачів педагогічного університету.

Цікаві і змістовні заняття проводять такі викладачі вищих навчальних закладів як Рахно О.Я., Яковенко О.І., Ващенко А.В., Кеда М.К., Петровська Ю.М. Великою популярністю серед учнівської молоді міста Чернігова користуються гуртки, керівниками яких працюють Ясновська Л.В., Казимір В.А. Змістовними та результативними є заняття гуртків, керівниками яких є Карпенко Ю.О. та Потоцька С.О. Плідна експериментальна робота з хімії проводиться в гуртку Смольського О.С., заняття якого проходять в лабораторіях хіміко-біологічного факультету.

Також викладачі педагогічного університету активно залучаються до проведення інструктивно-методичної роботи (беруть участь в нарадах, семінарах тощо), наданні консультативної допомоги як учням шкіл, так і вчителям-керівникам наукових робіт через діючі консультпункти та заочні школи ОКПНЗ "Чернігівська МАН учнівської молоді".

Більшість членів журі обласного етапу Всеукраїнського конкурсу-захисту науково-дослідницьких робіт учнів-членів МАН України є науковцями педуніверситету. Саме за їх допомогою готуються конкурсні завдання, оцінюються науково-дослідницькі роботи школярів. Така тісна співпраця дає вагомий результат. Щорічно в області збільшується кількість призерів III (всеукраїнського) етапу Всеукраїнського конкурсу-захисту науково-дослідницьких робіт учнів-членів МАН України. Цьогоріч із 28 переможців у шести науковими керівниками були викладачі педагогічного університету. А вихованець гуртка Карпенка Ю.О. отримав диплом I ступеня.

Найактивніша та ефективна робота з обдарованими школярами проводиться викладачами Інституту історії, етнології та краєзнавчо-туристичної роботи імені О.М. Лазаревського. Вихованці гуртків є постійними учасниками багатьох заходів, що проходять у вищих навчальних закладах. Ось і зараз, спільно з інститутом та ОКПНЗ "Чернігівська МАН учнівської молоді" готується Перша учнівська історико-краєзнавча конференція, яка відбудеться 26 листопада 2014 року. Уже сьогодні виявила бажання брати участь у ній значна кількість вихованців гуртків історико-краєзнавчого напрямку ОКПНЗ "Чернігівська МАН учнівської молоді", що діють на базі навчальних закладів області. У ході конференції плануються виступи учнів з презентаціями своїх наукових робіт, а також надання науковцями консультативної допомоги з метою кращої підготовки до участі у Всеукраїнському конкурс-захисті науково-дослідницьких робіт учнів-членів МАН України. ОКПНЗ "Чернігівська МАН учнівської молоді" і надалі планує розширення співпраці з науково-педагогічним колективом педагогічного університету з метою проведення спільної роботи щодо реалізації інтелектуального та творчого потенціалу школярів Чернігівщини.

В області продовжується робота щодо збільшення мережі профільних класів та класів із поглибленим вивченням окремих предметів, раціонально використовується варіативна частина навчальних планів відповідно до профілів навчання в межах єдиного шкільного освітнього округу. У навчально-виховному процесі ефективно використовуються сучасні інформаційно-комунікаційні

технології. Надаються додаткові можливості для духовного, інтелектуального й фізичного розвитку осіб, які бажають здобути позашкільну освіту, розширюються мережі гуртків позашкільних навчальних закладів на базі шкіл сільської місцевості.

У дошкільних та загальноосвітніх навчальних закладах створюються належні умови для виховання, навчання, соціального захисту та матеріального забезпечення дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування, а також забезпечується повна доступність дітей з особливими освітніми потребами.

У загальноосвітніх та позашкільних навчальних закладах області проводяться заходи, спрямовані на посилення виховної роботи з національного та військово-патріотичного виховання учнівської молоді, на об'єднання учнів, педагогів, батьків довкола спільної цінності – територіальної цілісності держави, згуртованості суспільства, розв'язання проблем шляхом діалогу та пошуку загальнонаціонального консенсусу.

У 2014-2015 навчальному році в області діють 12 експериментальних навчальних закладів всеукраїнського рівня за проектами: "Освітньо-інформаційне середовище як фактор цілісного розвитку особистості" (9 ЗНЗ), "Створення освітньо-інформаційного простору для формування соціально активної та професійно зорієнтованої особистості" (1 ЗНЗ), "Система профільного навчання як засіб формування соціально компетентної особистості випускника ліцею" (1 ЗНЗ), "Науково-методичні засади впровадження фінансової грамотності в навчально-виховний процес навчальних закладів" (1 ЗНЗ).

Також в області проводиться експериментальна робота на регіональному рівні (11 проектів – 56 навчальних закладів мають статус експериментальних). Темати досліджень є:

"Теоретико-методичні засади комп'ютерного моделювання динамічних об'єктів у процесі навчання математики учнів загальноосвітньої школи", "Формування медіакомпетентності та медіаобізнаності учнів старших класів шляхом факультативних занять та інтеграції елементів медіаосвіти у шкільні програми із суспільно-гуманітарних дисциплін", "Підготовка вчителів математики до використання інформаційно-комунікаційних технологій у навчальному процесі загальноосвітніх навчальних закладів" та інші. Наукове керівництво забезпечується науково-педагогічними працівниками обласного інституту післядипломної педагогічної освіти імені К.Д. Ушинського.

В організації дослідно-експериментальної роботи в навчальних закладах області також активну участь беруть науковці ЧНПУ імені Т.Г. Шевченка, а саме:

– на базі Карильської загальноосвітньої школи I-III ступенів Коропського району проводиться дослідно-експериментальна робота з теми "Співтворчість студентського аматорського театру і драматичного гуртка сільської школи як шлях ефективної соціально-педагогічної підтримки художньо-обдарованої сільської молоді і фахового становлення майбутнього соціального педагога" (науковий керівник – Завадська Л.М., к. п. н., професор, завідувач кафедри соціальної педагогіки Чернігівського національного педагогічного університету імені Т.Г. Шевченка);

– на базі Михайло-Коцюбинської гімназії Чернігівського району проводиться робота з теми "Упровадження здоров'язбережувальних технологій у навчально-виховний процес як умова форсування культури здоров'я учнів" (науковий керівник – Носко Ю.М., к. п. н., викладач Чернігівського національного педагогічного університету імені Т.Г. Шевченка).

До дослідно-експериментальної роботи залучаються і дошкільні навчальні заклади, зокрема, дошкільний навчальний заклад № 9, №25 Прилуцької міської ради, дошкільний навчальний заклад № 45 Чернігівської міської ради.

Основною технологією формування ключових компетентностей учнів, як свідчить зарубіжний і вітчизняний досвід, є проектні технології.

Із 2012 – 2013 н.р. на базі Бобровицької загальноосвітньої школи I-III ступенів №1 Бобровицької районної ради (директор Ралко Віталій Михайлович) упроваджується науково-педагогічний проект "Інтелект України".

Починаючи з вересня 2013 року до цього проекту приєдналися Прилуцька спеціалізована школа I-III ступенів № 6 з поглибленим вивченням інформаційних технологій Прилуцької міської ради, Чернігівська загальноосвітня школа I-III ступенів № 29, Деснянська загальноосвітня школа Козелецького району.

Виконання зазначеної вище обласної Програми передбачає формування та впровадження системи соціальної підтримки й заохочення обдарованої учнівської молоді та їх наставників. Відповідно до Указів Президента України за високі досягнення у Всеукраїнських та Міжнародних інтелектуальних змаганнях учні нашої області щорічно отримують стипендії на рівні держави.

Із вересня 2014 року стипендіями Президента України нагороджені 11 учнів області, 1 учень отримує стипендію Кабінету Міністрів України.

Органами управління освітою спільно з органами державної влади та місцевого самоврядування сформовано систему заохочення та підтримки талановитих дітей. Щорічно виплачуються 30 стипендій голови облдержадміністрації учням, які мають високі досягнення в навчанні. В усіх містах і районах

області органами місцевої виконавчої влади встановлено та виплачуються 206 стипендій обдарованим дітям, які є переможцями обласних і Всеукраїнських учнівських змагань, творчих конкурсів та виставок, також виплачуються разові премії за досягнуті успіхи.

У 2013-2014 навчальному році 61 переможець здобув для області 67 дипломів Всеукраїнського та Міжнародного рівнів.

За традицією, 16 травня 2014 року в залі Чернігівської обласної державної адміністрації відбулась зустріч учнів загальноосвітніх шкіл області – переможців IV етапу Всеукраїнських учнівських олімпіад з навчальних предметів, III етапу Всеукраїнського конкурсу-захисту науково-дослідницьких робіт учнів-членів Малої академії наук України, XIII Всеукраїнського конкурсу учнівської творчості, IV Міжнародного мовно-літературного конкурсу учнівської та студентської молоді імені Тараса Шевченка, XIV Міжнародного конкурсу з української мови імені Петра Яцика з керівниками обласної державної адміністрації.

Разом з учнями-переможцями на урочистостях були присутні вчителі, науковці, батьки, які привітали учнів із здобутими нагородами.

Під час зустрічі юні інтелектуали розповіли про історію власної перемоги, поділились своїми планами на майбутнє та висловили вдячність керівникам обласної державної адміністрації, своїм наставникам – учителям та викладачам. У свою чергу, Лариса Анатоліївна Юда, доцент кафедри етнології та краєзнавчо-туристичної роботи Інституту історії, етнології та правознавства імені О.М. Лазаревського Чернігівського національного педагогічного університету імені Т.Г. Шевченка, кандидат педагогічних наук, поділилася досвідом багаторічної допомоги учням в освоєнні навичок дослідницької діяльності та підготовці їх до навчання у вищих навчальних закладах.

Переможці Всеукраїнських та Міжнародних інтелектуальних змагань у рік, присвячений 200-літтю від дня народження Тараса Григоровича Шевченка, отримали збірку творів Великого Кобзаря та грошові премії, а їх вчителі – подяки голови обласної державної адміністрації.

Пріоритетним напрямом розвитку освіти на 2014-2015 навчальний рік залишається рівний доступ до якісної освіти, який буде залежати від спільних зусиль органів виконавчої влади та місцевого самоврядування, педагогічних колективів і громадськості.

Питання про взаємодію і співпрацю педагогічного університету і загальноосвітніх навчальних закладів було й залишається актуальним. Середня школа готує підґрунтя для того, щоб майбутній студент пізніше став не тільки висококваліфікованим спеціалістом у своїй галузі, а й освіченою та культурною людиною. Педагогічний університет, готуючи вчителя, закладає підвалини духовного зростання особистості, формує людину, яка б могла дати адекватні відповіді на виклики сучасності. Ось чому педагогічна освіта, підготовка вчителів – це особлива, специфічна сфера в системі вищої освіти. Незважаючи на економічну скруту, фінансові обмеження і багато інших негараздів, сучасний учитель має володіти методиками і технологіями XXI століття, упроваджувати інновації в освітній процес. Це імператив, вимога нашого часу.

Zaliskyi A.

INTRODUCTION OF INNOVATIVE FORMS IN THE WORK WITH GIFTED PUPILS

The article deals with the ways of implementing "Regional social program of extracurricular education and support of the gifted youth for the period up to 2015". A list of the activities organized and conducted by the Department of Education and Science of Chernihiv regional administration in cooperation with the Regional Institute of Postgraduate Education named after K.D. Ushynskyi has been presented. The results of innovative activity of educational institutions on creation of conditions for the full development of gifted students have been analyzed. The role of both Chernihiv National Pedagogical University named after T.G. Shevchenko, other higher educational institutions of the region and the regional communal educational institution "Chernihiv Small Academy of Sciences of school youth" in order to improve the efficiency of work on preparation of students for participation in intellectual competitions has been determined.

Key words: *education, innovation, gifted students, key competencies, experiment, research, harmonious development of a personality.*

Стаття надійшла до редакції 12.11.2014